

Impact Factor – 6.261 | Special Issue - 145 | Feb. 2019 | ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY

UGC Approved Journal
Multidisciplinary International E-research Journal

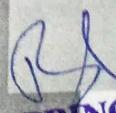
RECENT TRENDS IN
**ENGLISH, MARATHI, HINDI
LANGUAGE AND LITERATURE**

- GUEST EDITOR -
Principal Dr. P. P. Sharma

- CHIEF EDITOR -
Dr. Dhanraj T. Dhangar

- EXECUTIVE EDITORS -
Dr. S. S. Chouthaiwale
Dr. A. T. More | Dr. P. S. Patil

Printed By : **PRASHANT PUBLICATIONS, JALGAON**

PRINCIPAL
Shivaji College
Hingoli.Dist.Hingoli

Impact Factor - 8.261 • Special Issue - 145 • Feb. 2019 • ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

UGC Approved Journal

Multidisciplinary International E-research Journal

One Day National Seminar On

RECENT TRENDS IN ENGLISH, MARATHI AND HINDI LANGUAGE AND LITERATURE

... Organized by ...

Ajantha Education and Military Preparatory Institute, Aurangabad's

Indraraj Arts, Commerce & Science College, Sillod,

Dist. Aurangabad - 431112 (M.S.)

... Guest Editor ...

Dr. P. P. Sharma

Principal

... Chief Editor ...

Dr. Dhanraj T. Dhangar

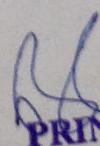
... Executive Editor ...

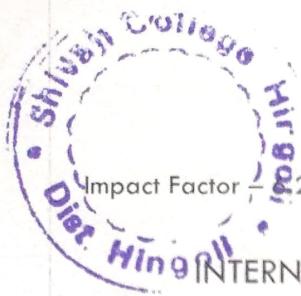
Dr. S. S. Chouthaiwale (English)

Dr. A. T. More (Marathi)

Dr. P. S. Patil (Hindi)

Printed by : PRASHANT PUBLICATIONS, JALGAON

PRINCIPAL
Shivaji College
Hingoli, Dist. Hingoli

Impact Factor - 261 • Special Issue - 145 • Feb. 2019 • ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

UGC Approved Journal

Multidisciplinary International E-research Journal

One Day National Seminar On

RECENT TRENDS IN ENGLISH, MARATHI AND HINDI LANGUAGE AND LITERATURE

... Organized by ...

Ajantha Education and Military Preparatory Institute, Aurangabad's

Indraraj Arts, Commerce & Science College, Sillod,

Dist. Aurangabad - 431112 (M.S.)

Printed by

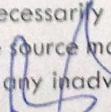
PRASHANT PUBLICATIONS

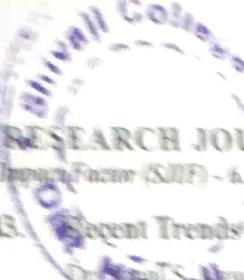
3, Pratap Nagar, Sant Dnyaneshwar Mandir Road, Near Nutan Maratha Mahavidyalaya, Jalgaon.

Website: www.prashantpublications.com Email: prashantpublication.jal@gmail.com

Ph: 0257-2235520, 2232800, 9665626717, 9421636460

EDITORIAL POLICIES - Views expressed in the papers / articles and other matter published in this issue are those of the respective authors. The editor and associate editors does not accept any responsibility and do not necessarily agree with the views expressed in the articles. All copyrights are respected. Every effort is made to acknowledge source material relied upon or referred to, but the Editorial Board and Publishers does not accept any responsibility for any inadvertent omissions.

PRINCIPAL
Shivaji College
Hingoli. Dist. Hingoli

43.	Recent Trends & Developments in Indian English Fiction.....	125
	Dr. Swapnil S. Pawade	
44.	Recent Trends in Diasporic Writing : An overview of Women Writers	127
	Dr. Ravikant B. Jadhav	
45.	New Trends in English Literature.....	130
	Pravin Ratan Berad	
46.	Science Fiction : Aspects and Prospect	132
	Ass. Prof. J. D. Pardeshi	
47.	Recent Trends in Classroom Teaching for Physics Subject	135
	C. N. Kale, M. K. Babrekar	
48.	Recent Trends of Communication skills in English Language	137
	Dr. Astuti Sharad Salve	
49.	Racism In English Literature	142
	Dr. D. N. Ganjewar, Dr. Korde Rajabhau Chhaganrao	
50.	Sport Culture and Indian Literature.....	147
	Dr. Navne Balaji Anandrao	
51.	Recent Trend In Feminism In The Poetry Of Indian English Poetess.....	149
	Dr. Vijay D. Misal	
52.	Marathi as Official Language of Govt. of Maharashtra	153
	K. A. Rajput and D. A. Jadhav	
53.	Dimensions of Storytelling in Film.....	155
	Dr. Nitin Anand Anbhule	
54.	Recent Trends in College Libraries.....	157
	Dr. Mhaske S.M.	
55.	Jotirao Phule and Educational Reforms in Modern India	159
	Vishalika T Kolambikar, Dr. Santosh S Chouthaiwale	

मराठी

५६.	वर्तमान मराठी वाड्यमय प्रवाहाची स्थितीगती (दलित)	१६२
	डॉ. प्रताप मास्ती गायकवाड	
५७.	आशुमिक आदिवासी मराठी साहित्याची समीक्षा	१६५
	प्रा. ज्ञानेश्वर किसन महारे	
५८.	माहितीपट : संकल्पना व निर्मितीची प्रक्रिया	१६७
	प्रा. हसीबाबान राम कोळाळे	
५९.	वर्तमान दृष्ट-आत्म माध्यमांचे मराठी प्रादेशिक बोलीच्या प्रसारात योगदान	१६९
	प्रा. डॉ. अण्णा प्र. वेदा	
६०.	'मराठी माहित्यात अनुवादित स्त्री नाटककारांचे योगदान.....	१७२
	प्रा. डॉ. बगलबाबू एस. वी.	
६१.	'दीनित साहित्य प्रवाहाची स्थितीगती'	१७४
	प्रा. विजवाळे प्रभाकर गिरी	
६२.	काव्यशीर्षक्या काव्यातील वास्तवदर्शन	१७६
	प्रा. डॉ. श्रीराम नारायण कनकाळे	

कवयित्रींच्या काव्यातील वास्तवदर्शन

प्रा. डॉ. श्रीराम मारोतराव कळाळे

मराठी विभागप्रमुख, शिवाजी महाविद्यालय, हिंगोली.

मराठी साहित्यात प्रामुख्याने १९६० नंतर ग्रामीण, दलित, स्त्रीवादी, जनवादी, आदिवासी, महानगरी वाडःमय प्रवाह निर्माण झाले. स्त्रीवादी साहित्यात स्त्रीयांनी त्यांच्या समस्या मांडल्या आहेत. स्त्रीवादी साहित्यातील कविता हा साहित्य प्रकार ही सातत्याने प्रवाहीत राहिला आहे. २०१० नंतरच्या साहित्यात हा प्रवाह प्रबल्पणे अभिव्यक्त होताना दिसतो.

कविता ही अंतर्मनाचा ठाव घेत असते. हदयात कोंडलेल्या भाव भावना कवितेच्या रूपाने बाहेर पडत असतात. कविता लिहिल्यानंतर कवीला आत्मविष्कार केल्याचा मोठा आनंद मिळत असतो. मनात दाढून आलेल्या भाव भावना व्यक्त कवितेतून होतात. आज पर्यंत समाजातील अक्षर आणि निरक्षर व्यक्तिनी या साहित्य प्रकाराचा आधार घेबून जीवन आनंदमयी बनविण्याचा प्रयत्न केला आहे.

जगात पुरुषसत्ताक कुटूंब पध्दती सर्वात अधिक आहे. सर्व संसापुरुषाच्या हातात आहे. त्या सर्तेचा वापर करता येवो अथवा न करता येवो. पुरुष म्हणेल ती पूर्व दिशा ठरते. पितृसत्ताक कुटूंब पध्दती ख्रियांना दुर्यम स्थान आहे. तिच्या कोणत्या ही भाव भावना विचार यांची दखल घेतली जात नाही. उलट तिच्यावर पारतंत्र लादल्या जाते. तिच्या जीवनातील ध्येय नाकारले जाते.,

‘जीवन ध्येयाचा नवा संकल्प

बाधिला होता मनाने

नाकारले कसे कळेना

ध्येय सरेच या जगाने’^१

स्त्री म्हणून जन्म घेतला आणि जगाने स्त्री जीवनातील स्वातंत्र्यच नाकारून टाकले आहे. आज समाजात आधुनिकतेचा उदय झाला आहे. समानतेचा अधिकार मिळालाय, अस ही म्हणता येत नाही.

‘स्त्री न आज गुलाम, अस म्हणू नये

झाली ती मुक्त आज, असंही म्हणू नये

अजून ही होतो तिच्यावर घाव

अश्रुत होतो तिचा लिलाव’^२

देशाला स्वातंत्र्य मिळालं, देशातील जनता स्वातंत्र झाली. पण स्त्रीच जीवन काय आहे ? आज ही तिच्या जीवनात घाव आहेत. समाजातील मनासारख्या पुरुषाशी विवाह करता येत नाही. मुलगा पसंत नमस्ता तरी त्याला हुंडा देवून लग्न करावे लागते. सासरी सुख मिळो अथवा न मिळो याची कुणालाही पर्वा नसते. पुर्णविवाह करण्यासाठी समाज स्त्रीला संधी नाकारतो. समाजाच्या अन्याय अत्याचाराची ती बळी ठरते.

‘अत्याचार बलात्काराचा, बळी ठरते स्त्री जेंव्हा.
तेंव्हा एक अहिल्या शिळा होते.

वाट बघते रामाजी

पण उद्धार कधी होतच नाही’^३

स्त्री धार्मिक जीवनात पुरुषापेक्षा पुढे आहे. तिच्यावर होणाऱ्या अन्यायामुळे ती आपल्या जीवनाचा उद्धार करणारा कुणी तरी येईल. या भावनेत जगत असते. स्त्रीकडे बघत असताना मनात संघर्ष निर्माण होतात.

‘प्रत्येक स्त्रीकडे पाहिले की, वाटतं

नवी कहाणी, नव्या समस्या, नवा संघर्ष

खूप दिवस कोंडलाय, नव्हे गाडलाय खोल काळजात

कुलूप बंद सहन शक्तीच्या चाव्या, कुठं शोधायच्या ?’^४

स्त्री जीवनात निर्माण झालेल्या सहनशिलतेचे वर्णन कवयित्री करते. तिला सहन शिलतेतून बाहेर पडण ही मुश्किल झालेल आहे. समाजाने स्त्रीचे रक्षण केले पाहिजे. परंतु ते न करता भक्षण करण्याच्या मागेच समाज लागला आहे. अशी स्थिती समाजात निर्माण झाली आहे.

‘तुझं पाऊल घराबाहेर पडताना

हजारो डोळे नजरेचा वार करतात

तुझ्या रसरसलेल्या ज्वानीवर

न्याहळतात डोक्याच्या केसांपासून

पायाच्या नखां पर्यंत’^५

पुरुषांच्या वाढत चाललेल्या विकृत मानसिक प्रवृत्तीचे चित्रण निर्माला पाटील यांनी केले आहे. त्या कवितेतून व्यक्त करतात की,

‘कठोरातल्या कठोर शिक्षेलाही न जुमानता

घेत आहेत शोध

आपल्या हिस्स वाईट नजरानी

घराबाहेर पडलेल्या एकट्या स्त्रीचा’^६

स्त्रीचा समाजात सन्मान व्हायला हवा. पण होता ना दिसत नाही. संधीचा फायदा विकृत मनोवृत्तीच्या व्यक्ती घेत आहेत. अशा लोकांना कठोर शिक्षा दिल्या जात आहेत.

तरी त्या गुन्हे करणे सोडत नाहीत. अशा मनोवृत्तीची माणसे कुठे ही उगवत असतांना दिसतात.

‘कुठीही उगवणारी ही शेवाळाची जात

आणि कुणालाही बदनाम करण्यासाठी

उठणारे त्याचे हात

जपलं पाहिजे स्वतःला त्यांच्या पासून’^७

स्त्रीने जीवन जगत असतांना आपल्या जीवनात योग्य निर्णय घेवून आपलं अस्तित्व टिकविलं पाहिजे. पुरुष संस्कृतीतील जाचाला कंटाळून स्त्री अतिशय भावविवश होवुन म्हणते,

‘मला राग येतो. दुःख होतं

मला रळू येते, मी माणूस आहे रे ! जीवंत.....

तुझ्या सारखी दगडाची मूर्ती नाही, जातीवंत’^८

सजिवांना संवेदना असतात. त्याचा विचार केला पाहिजे. त्यांच्यात विचार करण्याचे सामर्थ्य असते. रुढी परंपरेला घटू मनात करून बसविलेला पुरुष म्हणते जातीवंत दगड आहे असे ती म्हणते.

वावर करण्यात येणाचा अन्याय अत्याचाराची परिसिमा झालेली आहे.
 त्यातून आहे काढण्यासाठी ती, आर्त हांक देते.

‘तुझी मासा’ या बंद बाटलीतून बाहेर काढाल का?
 मी आतून केंव्हाच फुटली आहे.
 तुटली आहे, कोसळली आहे
 ही स्त्रीत्वाची, चारित्याची ‘काच’ सांभाळता
 सांभाळता...!“

समाजात जगत असताना स्त्रीच्या जीवनाची आणि मनाची होणारी अंतर्बाह्य घुसमट संगीता गुरव यांनी व्यक्त केली आहे. स्त्री नशिवीला दोष देत जीवन जगत असते. जीवनात एखादी संधी मिळाली तर तिचा फायदा करून घेत नाही. तेव्हा आता स्त्रीने त्या संधीचा फायदा घेवून लढायला शिकवलं पाहिजे. असे कवयित्री सुनिता काटम म्हणजे.

‘नशीबाला दोष देऊन, किती अशु ढाळतेस
 येणाऱ्या साज्या संधी, स्वतःच टाळतेस
 डोळ्यानी नव्हे, तर मनाने लढायला शीक’¹⁰

स्त्रीने संघर्ष करायला शिकल पाहिजे संघर्ष केल्या शिवाय स्वातंत्र्य मिळाणार नाही. या वास्तवाची जाणीव कवयित्री करून देते.
 ‘वेळीच आवर रे तुझ्या मनोविकृतीला
 दे मान समाजात तुझ्या माता-भगिनीला
 अभिमान वाटो तुझ्या ढालीचा या नात्याला
 सन्मानाने, निडरतेने जगु दे ममत्वाला’¹¹

माणूस हा स्वार्थापावी विकृत झाला आहे. स्वार्थासाठी तो वाटेल ते करायला तयार आहे हे विकृतपण सोडून देवून स्त्रियांना समाजात सन्मान देवून प्रेमाने जगु दे अशी अभिलाषा कवयित्री व्यक्त करते.

समाजात स्त्री आणि पुरुषाना समान दर्जा राज्यघटनेने बहाल केला आहे. शिक्षणाने विचार विवेकांची दारे खुली केली आहेत. न्याय काय ? आणि अन्याय काय याची जागृती समाजात झाली आहे. शांत राहू जगत काही मिळेलच याची खाली नाही. म्हणून ती संघर्ष करताना दिसते.

‘एकदाच बीज पेरून, तू मोकळा झालास
 क्षणा-क्षणाला मीच देत होते रे त्याला निवारा’¹²

स्त्री कीरीत असलेल्या कार्याचे महत्व विशद करून ती स्त्री-पुरुष समानतेची जाणीव ही करून देते.

‘माझ्यं नरव्हस होणं, तुला कळायचं नाही
 तुझं भरकटत जाणं, मला चालायच नाही
 पुरुष असला म्हणून काय झालं
 म्हणून का ?
 तू तुझ्या मर्यादाना पालायचं नाही’¹³

माणसाने जीवन जगत असताना मर्यादाचे पालन केले पाहिजे. मर्यादा सोडून वागल्याने इतरांना त्रास सहन करावा लागतो. स्त्रीच्या जीवनात त्रास चालूच राहिला तर त्याची परतफेड व्याजासहित केली जाईल. अशी अर्थासारी भाषा कवयित्री कवितेतून व्यक्त करते.

‘खूप सोसियला त्रास, खूप सोसियल्या यातना

या साज्याची परतफेड
 व्याजासहित आज मी करणार आहे.
 काळजातील एक-एका धावाचा हिंशेब
 आज मी मागणार आहे.
 माझ्या या नारीधर्माला
 आज मी मनापासून जागणार आहे’¹⁴

आजच्या काळात स्त्री ही स्वातंत्र्य मिळविण्यासाठी पेटू उठलेली आहे. हलव्या मनाची असलेली स्त्री खंबीर होताना दिसते. पुरुष पेक्षा आपण कुठेच कमी नाही. आपण ही म्हटल तर काही ही करू शकतो. याची जाणीव स्त्रीला झालेली आहे.

‘वेळ नाही लागणार मला
 काट्यान काटा काढायला
 बघ येईल एके दिवशी शेरा
 सव्वाशेर टक्र मारायला’¹⁵

पितृसत्ताक कुटुंब पद्धतीत स्त्री जीवन जगत असताना तिच्या बाट्याला आलेले अनेक दाहक प्रश्न ती कवितेतून मांडताना दिसते. निर्सार्तः दुबळी असलेली स्त्री ही दुबळी नसून सबळ आहे. तिच्या असलेल्या सहन शक्तीच्या जोरावर ती जीवन जगत असते. जीवनात आलेले कडू गोड प्रसंगाना पचवित असते. परंतु आधुनिक युगात शिक्षणाने समृद्ध झालेली स्त्री आपल्या हक्कासाठी लढताना दिसते. पुरुषावरोबर समाजात स्त्रीला स्थान मिळाले पाहिजे यासाठी स्वतः बरोबर आपल्या स्त्रीवर्गाला प्रोत्साहित करताना दिसते. कवयित्रीच्या कवितेत एकदंती समाजातील वास्तव-घटना प्रसंगाचे यर्थाथ चित्रण आलेले आढळून येते.

निष्कर्ष :

२०१० नंतर प्रकाशित झालेल्या कवयित्रीच्या काव्यसंग्रहामधून समकालीन जीवन येते. पितृसत्ताक कुटुंब पद्धतीचा आज ही प्रभाव असल्याचे जानवते. समकालीन स्त्री तिच्या ठिकाणी असलेल्या दुबळेण्या सोडून सबळेण्याचा आधार घेताना दिसते. आजही स्त्रीयांवर अत्याचार होत आहेत. याची जाणीव त्यांची कविता करून देते. स्त्रीवादी साहित्याची चलवळ अखंडपणे चालताना दिसते.

संदर्भ टिपा :

- १) अनुपमा हुंगे - धकाते - ‘अनुपमसार’ नील प्रकाशन, यवतमाळ प्र.आ.२०११ पृ.६०
- २) वसुंधरा मुत्रावे - ‘धरा’ इसाप्र प्रकाशन नांदेड, प्र.आ.२०१६ पृ.७०
- ३) सुनिता भालेराव - ‘बहरला पारिजात’ स्वरमहिमा प्रकाशन, पुणे, प्र.आ.२०१३ पृ.४७
- ४) संगिता रमेश गुरव - ‘तिच्या मनातल’ कौशिक प्रकाशन सातारा, प्र.आ.२०१७ पृ.४४
- ५) सौ.निर्मला पाटील - ‘तुझ्या अस्तित्वाच्या दरबळीत’ निर्मिती संवाद कोल्हापूर, प्र.आ.२०१७ पृ.०८
- ६) सौ.निर्मला पाटील - ३.नि. पृ.६०
- ७) सुनिता काटम - ‘डायरीचे पाने’ अक्षर वाडःमय प्रकाशन, पुणे, प्र.आ.२०१६ पृ.४९
- ८) संगिता रमेश गुरव - ३.नि. पृ.११८

ISSN : 2348-7143
February 2019

RESEARCH JOURNEY International Multidisciplinary E-Research Journal
Impact Factor (SJIF) - 6.261 | Special Issue 145 : Recent Trends in English, Marathi and Hindi Language and Literature

- १) संगीता रमेश गुरुव - ३.नि. पृ.२६
- २) संगीता कॉटम - 'मी नदीचा कोण ?' अक्षर वाड़मय
प्रकाशन, पुणे, प्र.आ.२०१६ पृ.५३
- ३) सौ.स्मिता टोशी - 'स्मित गुजर' साई प्रकाशन, मिरज,
प्र.आ.२०१४ पृ.११
- ४) सौ.स्मिता शिंदे - माळुखे - 'चनद्यात ही जन्माच्या' प्रतिमा
पब्लिकेशन, पुणे, प्र.आ.२०१४ पृ.६७
- ५) सौ.स्मिता शिंदे - माळुखे - ३.नि. पृ.८०
- ६) सौ.स्मिता शिंदे - माळुखे - ३.नि. पृ.६३
- ७) सौ.स्मिता शिंदे - माळुखे - ३.नि. पृ.५६

PRINCIPAL
Shivaji College
Hingoli.Dist.Hingoli